

บทที่ ๔

วิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมนักการเมืองในพุทธปรัชญาเถรวาท

๔.๑ วิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมนักการเมืองตามแนวปรัชญาการเมืองทั่วไป

๔.๑.๑ วิเคราะห์ปัญหาจริยธรรมนักการเมือง

ปัญหาการเมืองมีความซับซ้อนเนื่องจากพฤติกรรมของนักการเมืองและบรรดาข้าราชการการเมืองมีความสลับซับซ้อนเพราะต่างถูกมองว่าเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตัวเองและพรรคพวกน้อยคนที่จะตั้งใจจริงเข้ามาแก้ปัญหาบ้านเมือง ที่จริงนักการเมืองและบรรดาข้าราชการการเมืองทุกระดับต้องอยู่ภายใต้ มาตรฐานทางจริยธรรมการเมืองทั้งสิ้น ปัญหาสำคัญประการหนึ่งของนักการเมืองหรือผู้ปฏิบัติงานทางการเมืองขาดวิสัยทัศน์ในการมองอนาคต และมีอุดมการณ์ต่อผลประโยชน์ของชาติและแผ่นดิน ยึดติดในตำแหน่งอำนาจและผลประโยชน์เป็นหลัก แม้ตำแหน่งอำนาจและผลประโยชน์จะส่งผลในทางลบต่อตนเอง พรรคพวก และบ้านเมืองก็ตาม^๑ ซึ่งการขาดมาตรฐานทางจริยธรรมดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นักการเมืองและข้าราชการการเมืองมีพฤติกรรมตรงกันข้ามหรือสุมเสี่ยงต่อการละเมิดจริยธรรมในลักษณะ ๒๓ ประการ ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ ๒

ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ในจำนวนมาตรฐานทางจริยธรรมการเมืองทั้ง ๒๓ ข้อนั้น ข้อที่ ๒๒ แม้จะเป็นข้อกำหนดที่ชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติแล้วอาจจะตรวจสอบได้ยากเต็มที่เพราะข้าราชการการเมืองแต่ละคนกว่าจะก้าวเข้ามาถึงจุดนี้จะต้องผ่านการคบหาสมาคมและช่วยเหลือเกื้อกูลจากคนเป็นจำนวนมาก บางกลุ่มเป็นนายบ่อนหรือพ่อค้ายาเสพติดรายใหญ่เป็นผู้กว้างขวาง เป็นตัวแปรในฐานะหัวคะแนนคนสำคัญทางการเมือง จนผู้ที่จะคิดจะเล่นการเมืองต้องไปขอความช่วยเหลือคบหาสนับสนุนกันอยู่เบื้องหลัง และบางคนอาจจะเข้ามาเป็นข้าราชการการเมือง เมื่อกล่าวโดยสรุป ปัญหาจริยธรรมการเมืองของบรรดานักการเมืองและข้าราชการการเมืองที่เกี่ยวข้องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมจนก่อให้เกิดวิกฤติจริยธรรมการเมืองคือเกิดจากปัจจัย ๓ อย่าง คือ ๑).ขาดสภาพความรู้ (วิชา)ของนักการเมือง ๒).ขาดสำนึกทางสังคม(จริยธรรม)ของนักการเมือง ๓).ขาดภาวะผู้นำของนักการเมือง(ขาดการผนวกรวมวิชา+จริยธรรม) จนนำไปสู่การละเมิดเบญจศีลและเบญจธรรมหรือขาดหลักจริยธรรมพื้นฐาน ๕ ประการกลายมาเป็นปัญหาทั้ง ๒๓ ประการดังกล่าว

^๑ สรุปความจาก ศ.ดร.ลิขิต ธีรเวคิน ราชบัณฑิต,ปัญหาจริยธรรมการเมืองปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ นานมีบุ๊คส์,๒๕๕๒)

๔.๑.๒ วิเคราะห์การแก้ปัญหาจริยธรรมการเมือง

จากปัญหาการละเมิดจริยธรรมการเมืองทั้ง ๒๓ ข้อ ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่องมาตลอดระยะเวลาที่ยาวนานจนอาจกล่าวได้ว่าปัญหาจริยธรรมการเมืองเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการมีนักการเมืองนั่นเอง ปัญหาที่เกิดจากการไร้คุณธรรมและจริยธรรมของนักการเมือง การใช้อำนาจทางการเมืองเอื้อผลประโยชน์แก่ตัวเองและพวกพ้อง เช่น รับสินบนหรือมีผลประโยชน์ขัดกันระหว่างประโยชน์ตัวเองกับประโยชน์สาธารณะ ก่อให้เกิดเรื่องอื้อฉาวอยู่เสมอ การแสดงกิริยาก้าวร้าวสร้างเรื่องเท็จกล่าวหาโจมตีฝ่ายตรงข้ามเพื่อหวังผลทางการเมือง การใช้ตำแหน่งและอำนาจอย่างไม่ชอบธรรม การไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนในฐานะตัวแทนประชาชน การฝ่าฝืนคุณธรรมและจริยธรรมความดีงามกลายเป็นเรื่องปกติ จนเข้าสู่ภาวะไร้คุณธรรมจริยธรรมทางการเมือง ถูกปล่อยให้ผ่านไปไม่มีการสอบสวน ตัดสินลงโทษ ควบคุมทั้งทางการเมืองและสังคม สื่อมวลชนไม่ทำหน้าที่รายงานข่าวสารและแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์อย่างตรงไปตรงมา และประชาชนติดตามตรวจสอบอย่างใกล้ชิด รวมทั้งการควบคุมทางกฎหมาย หรือแม้แต่การควบคุมโดยองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ องค์กรอิสระถูกแทรกแซงครอบงำทั้งกระบวนการสรรหาและการคัดเลือกจนในที่สุดจึงเกิดวิกฤตทางการเมือง

โสเครตีส เชื่อว่าคุณธรรมจริยธรรมคือความรู้ คุณธรรมทางสังคมที่สูงที่สุดคือความยุติธรรม และเป้าหมายสูงสุดของการเมืองคือคุณธรรม รัฐที่ดีที่สุดคือรัฐที่มีการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) หรือรัฐผสม (Mixed Regime) โสเครตีสเชื่อว่าเมื่อราชากลายเป็นปรัชญาเมธี หรือเมื่อปรัชญาเมธีกลายเป็นราชาเท่านั้น รัฐที่ดีที่สุดจึงจะเกิดขึ้นได้ กล่าวในแง่หนึ่ง “ผู้มีอำนาจควรเป็นนักปราชญ์และเป็นคนดีมีศีลธรรม และให้ความยุติธรรมแก่สังคม” ขณะที่เพลโตมองว่าราชาปราชญ์ (Philosopher King) จะต้องมีความดี ๔ ประการ คือ ปรีชาญาณ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม อริสโตเติลมองว่าหากต้องการวางมาตรฐานความประพฤติปฏิบัติและข้อวัตรทางศีลธรรมจรรยาอันหมายถึงกฎหมาย ซึ่งเป็นแบบแผนสังคมและระบอบการปกครอง ควรมี “รัฐธรรมนูญ” กำหนดคุณสมบัติของนักการเมืองและนักปกครองไว้ว่าควรมี ๔ ประการ คือ ความรอบคอบ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม ที่สำคัญจะต้องเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้อง ซึ่งเป็นจริยธรรมของมนุษย์ทุกคนที่อยู่ในสังคม และต้องการเห็นความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองของสังคม แต่เนื่องจากนักการเมืองเป็นผู้ที่มีอำนาจมากในสังคม และมีส่วนในการนำสังคมไปสู่ความดีขึ้นหรือเลวลง นักการเมืองจึงควรมีจริยธรรมข้อนี้มากกว่าคนธรรมดาอริสโตเติล กล่าวว่า “ถ้าการปกครองนั้นไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมแล้วไซ้ การปกครองนั้นย่อมเลวแต่สถานเดียว”

จากแนวคิดปรัชญาตะวันตกที่ได้กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นพื้นฐานแนวคิดที่สำคัญอันนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงแนวคิดจริยธรรมตะวันตกในช่วงเวลาต่อมาอย่างมาก และมีอิทธิพลต่อสังคม

การเมืองโดยตรงจากกรอบแนวคิดของปรัชญาทั้ง ๓ ท่านสามารถเปรียบเทียบให้เห็นพัฒนาการของจริยธรรมนัการเมืองหรือผู้ปกครองดังตารางด้านล่างนี้

แนวคิดนักปรัชญาการเมือง	จริยธรรมนัการเมือง
โสเครตีส	ความรู้ คุณธรรมหรือจริยธรรม และความยุติธรรม
เพลโต	ปรีชาญาณ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม
อริสโตเติล	ความรอบคอบ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม

ตารางที่ ๔.๑ ตารางแสดงพัฒนาการจริยธรรมนัการเมือง

จากตารางดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าหัวใจหรือหลักจริยธรรมนัการเมืองสามารถสรุปได้ ๒ ข้อ คือ ความรู้และคุณธรรม ปัญหาการเมืองเกิดจากนัการเมืองขาดคุณธรรมหรือจริยธรรมหลักสองอย่างนี้

๑) วิเคราะห์ปัญหาการขาดสภาพความรู้(วิชา)ของนัการเมือง

หากเราถือคติตามที่เพลโตและอริสโตเติลเชื่อว่า “ความรู้คือคุณธรรม” หรือ “ความรู้คู่คุณธรรม” เป็นความพยายามพัฒนากลไกการคัดสรรบุคลากรที่มีคุณธรรมจริยธรรม (Political recruitment) เข้าสู่ระบอบการเมือง พัฒนากลไกระบบราชการ โครงสร้างทางการเมืองความสัมพันธ์ทุกภาคส่วนในสังคม ให้ปลอดระบบอุปถัมภ์ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศรวมไปถึงการพัฒนาทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย การขาดสภาพความรู้ในเรื่องคุณธรรมจริยธรรมเป็นการขาดความรู้ในเรื่องระบบคุณค่าพื้นฐานที่มนุษย์ในสังคมพึงยึดถือปฏิบัติ เพื่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม จริยธรรมจึงมีความสำคัญในฐานะกรอบการประพฤติปฏิบัติทางสังคม ไม่เฉพาะแต่การดำเนินชีวิตประจำวันเท่านั้น หากยังรวมไปถึงจริยธรรมในอาชีพทางการเมืองที่บรรดานักการเมืองต้องอยู่ภายใต้ระบบจริยธรรมวิชาชีพทำให้ผู้ประกอบการวิชาชีพเห็นความสำคัญ มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และมีจริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีงามเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน กล่าวกันว่าอาชีพนัการเมืองมีขั้นตอนและกระบวนการพัฒนาศักยภาพขั้นที่สุด ซึ่งต่างจากอาชีพอื่นๆ เช่น แพทย์ พยาบาล วิศวกร สถาปนิก นักกฎหมาย ครูอาจารย์ ทหาร นักธุรกิจ หรือแม้กระทั่งข้าราชการเพราะอาชีพเหล่านี้ต้องอาศัยเวลายาวนานในการศึกษาฝึกอบรมในเทคนิคพิเศษและผ่านการทดสอบมาตรฐานรับรองที่กำหนดไว้สูงของแต่ละวิชาชีพ ขณะที่นักการเมืองมิได้ถูกจำกัดว่าจะต้องจบการศึกษาระดับใดและไม่

มีข้อพิสูจน์ชัดเจนใดๆ ที่จะสรุปได้ว่า ระดับการศึกษากำหนดวัดความรู้ความสามารถในการเป็นนักการเมืองที่มีคุณธรรมเป็นที่ยอมรับของประชาชน

นอกจากนี้ อาชีพนักการเมืองมิได้มีองค์วิชาชีพที่จะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงาน การปรับปรุง และการปฏิบัติงานด้านวิชาชีพให้ก้าวหน้าทันกับวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ เช่นองค์วิชาชีพอื่นๆ การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายหลักและระบบการเมืองของประเทศหลักเกณฑ์ข้อบังคับการดำเนินงานของสถาบันหลักทางการเมือง เช่น รัฐสภา พรรคการเมือง เป็นเพียงการพยายามจัดระเบียบวิธีการแก้ไขความขัดแย้งที่มีได้มีผลต่อพัฒนาการของวิชาชีพในความหมายที่ใช้ในกรณีของวิชาชีพโดยทั่วไป การขาดมาตรฐานการเข้าสู่อาชีพการเมืองดังกล่าวทำให้อาชีพการเมืองมีลักษณะเป็นไปได้อีก ๒ ด้าน คือ นักการเมืองสมัครเล่น(Part-time)และนักการเมืองอาชีพ(Full-time) ซึ่งต่างก็มีปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาในด้านการเตรียมตัวทางวิชาชีพแล้วจะมีมาตรฐานที่ด้อยกว่าวิชาชีพอื่นแต่อาชีพการเมืองมีความสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการ คือ -

(๑) เป็นอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐ การใช้อำนาจรัฐหรือที่เรียกว่าอำนาจทางการเมือง (Political power) ในประเด็นนี้ต้องยอมรับว่าอาชีพนักการเมืองเป็นอาชีพที่มีการใช้อำนาจซึ่งมีผลกระทบในขอบเขตที่กว้างและลึกและอาจนำมาซึ่งความล่มสลายของระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง หรือแม้กระทั่งสูญเสียอำนาจอธิปไตยของรัฐและการอยู่รอดของประเทศ ทั้งนี้ ไม่นับถึงผลกระทบที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมหาศาลในด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และวิถีชีวิตของปัจเจกชนได้

(๒) เป็นตำแหน่งที่ต้องได้รับความไว้วางใจสูงจากประชาชน(Office is a public trust) หมายความว่าผู้ที่เป็นนักการเมือง (สมัครเล่นหรือนักการเมืองอาชีพ) จะต้องถูกตรวจสอบในลักษณะที่เข้มงวดเป็นพิเศษกว่าบุคคลธรรมดาจากประชาชน หรือผู้ประกอบวิชาชีพอื่นๆ เพราะเป็นบุคคลสาธารณะ(Public man)เป็น“ผู้นำ”ทางสังคมและทางการเมือง

ในการพิจารณาจริยธรรมนักการเมืองจำเป็นต้องยึดถือลักษณะสำคัญข้างต้นของอาชีพการเมืองไว้เสมอว่าการทำ(Action)ของนักการเมืองในแง่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจทางการเมืองปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งทางการเมืองและการปกครอง(Public office)เป็นตำแหน่งที่มีความชอบธรรม(Legitimacy) มากน้อยเพียงขึ้นอยู่กับศรัทธาความไว้วางใจ(Trust)ประเด็นนี้แมกซ์ เวเบอร์(Max Weber) กล่าวถึงอาชีพของนักการเมือง^๒ ว่ามีความแตกต่างจากอาชีพอื่นๆ ที่ต้องใช้ปัญญา (Intellectual professions) ว่าเป็นอาชีพที่ไม่ต้องใช้เวลาฝึกฝน ไม่มีการพัฒนาสำนึกในเรื่อง

^๒ ดู ลิขิต ธีรเวคิน ราชบัณฑิต,ศ.ดร.,ปัญหาจริยธรรมการเมืองปัจจุบัน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์,๒๕๕๒), ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์,ศ.ดร.,นักการเมืองไทย : จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา), ๒๕๕๓.

เกียรติยศวิชาชีพ(Professional honor) ซึ่งเป็นจริยธรรม คือ ไม่ต้องใช้ความรู้ด้านเทคนิคพิเศษ ไม่เกิดสำนึกทางจริยธรรมวิชาชีพ (Professional integrity) เวเบอร์ มองว่าการแก้ปัญหานักการเมือง ควรเน้นคุณสมบัติ ๓ ประการ คือ เน้นให้นักการเมืองมีอารมณ์ผูกพันแน่วแน่จริงจังต่ออุดมการณ์ (Passion) เน้นให้นักการเมืองมีวิจารณญาณ(Judgment)และเน้นให้นักการเมืองมีความรับผิดชอบ (Responsibility)เนื่องจากการเมืองเป็นเรื่องของการใช้อำนาจจึงเกี่ยวข้องกับจริยธรรมว่าด้วยความเชื่อมั่นศรัทธาที่มีหลักการ(Ethics of principled conviction) และจริยธรรมว่าด้วยความรับผิดชอบต่อ(Ethics of responsibility)

หลักการ ๒ ประการ	ปฏิบัติการ ๓ ประการ
๑.มีความเชื่อมั่นศรัทธาในหลักการ(Ethics of principled conviction)	๑.เน้นให้นักการเมืองมีอารมณ์ผูกพันแน่วแน่จริงจังต่ออุดมการณ์(Passion) ๒.เน้นให้นักการเมืองมีวิจารณญาณ (Judgment)
๒.มีความรับผิดชอบต่อ(Ethics of responsibility)	๓.เน้นให้นักการเมืองมีความรับผิดชอบต่อ (Responsibility)

ตารางที่ ๔.๒ ตารางแสดงความสัมพันธ์ระหว่างหลักการกับปฏิบัติการทางจริยธรรม นักการเมือง

หลักการทางจริยธรรมทั้ง ๒ อย่างเกี่ยวพันกันในลักษณะที่ว่าหากเชื่อมั่นศรัทธาในหลักการ แต่ไม่รับผิดชอบต่อการทำที่เกิดจากความรู้สึกเช่นนั้น คนที่เชื่อมั่นศรัทธาในหลักการจะได้รับความเคารพ แต่จะไม่มีใครยอมให้เป็น “นักการเมือง” ถ้าไม่มีความรับผิดชอบต่อ เพราะอาจใช้ความรุนแรงจากการมีอำนาจที่ชอบธรรม โดยไม่คำนึงถึงผลที่ตามมา นักการเมืองที่มีความเชื่อรุนแรง (Conviction politician) เป็นบุคคลอันตรายและหลักปฏิบัติการ ๓ ประการจะประกอบกัน เป็นจริยธรรมนักการเมืองเป็นพลังที่สร้างบุคลิกภาพ โดยสรุปกิจกรรมการเมืองเป็นกิจกรรมของมนุษย์ นักการเมืองจึงจำเป็นต้องมีความรับผิดชอบต่อและมีวิจารณญาณกำกับ ความหลงตัวเอง(Vanity)เป็นสิ่งที่คุกคามอาชีพการเมือง ทำให้ขาดความเป็นกลางมีอคติ ขาดความรับผิดชอบต่อ และจะเป็นไปเพื่อการสร้างภาพของการเมือง^๓

^๓ มนตรี เจนวิทย์การ และ วริยา ชินวรรณ, “บทสรุปการเมืองเรื่องคุณธรรม” บทความวารสารสถาบันพระปกเกล้า, ฉบับที่ ๓ เดือนกันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๓, หน้า ๗๕.

๒) วิเคราะห์ปัญหาการขาดสำนึกทางสังคม(จรรยาบรรณ)ของนักการเมือง

พฤติกรรมของนักการเมืองและข้าราชการการเมืองทุกสมัยล้วนถูกจับจ้องด้วยสายตาเคลือบแคลง ของสังคมอยู่เสมอว่าจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตัวเองและพรรคพวก น้อยคนนักที่จะมีความตั้งใจจริงเข้ามาแก้ปัญหาของบ้านเมืองอย่างจริงจัง อันที่จริงข้าราชการการเมืองทุกระดับต้องอยู่ภายใต้ มาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมืองทั้งสิ้น ซึ่งมาตรฐานทางจริยธรรมของข้าราชการการเมือง ๒๓ ข้อ^๔

๓) วิเคราะห์ปัญหาการขาดภาวะผู้นำของนักการเมือง(ขาดวิชา+จรรยาบรรณ/ความรู้+สำนึก)

วิกฤติการขาดภาวะผู้นำทางการเมือง ภาวะดังกล่าวเกิดจากปัจจัยหลักคือนักการเมืองมักมองเป็นเกมส์ทางการเมืองหรือกิจกรรมทางการเมืองแบบเล่นพรรคเล่นพวก(เลือกฝ่าย-เลือกข้าง) มีใครยาวสาวได้สาวเอา(แก่งแย่งชิงเด่นชิงดี) แต่มักเป็นไปแบบเข้าขามเย็นขาม(ทำงานแบบซึกซ้า ยึดตาย) ทั้ง ๓ อย่างจึงเปิดโอกาสให้นักการเมืองส่วนมากทุจริตและกอบโกยผลประโยชน์ ความไม่สามัคคีของนักการเมือง แม้จะมีหน่วยงานตรวจสอบแต่ก็เป็นไปอย่างไม่เต็มที่ เพราะเกรงกลัวอำนาจและอิทธิพล การดำเนินนโยบายผิดพลาดเกิดผลเสียกับสังคมและประเทศชาติ ผู้บริหารประเทศไม่ได้บริหารอย่างเต็มความรับผิดชอบมัวเล่นการเมืองเกินจำเป็นมีผลให้ดำเนินนโยบายต่างๆ ไม่ได้แก้ปัญหาที่แท้จริงของประเทศ ระบบราชการก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่มีผลกระทบต่อการสังคมต่างพยายามสร้างผลงานให้โดดเด่นในสายตาของผู้บังคับบัญชาหรือแม้กระทั่งนักการเมือง จนลืมนึกถึงประชาชน ดิถีระบบศักดินาและระบบอุปถัมภ์ จึงเกิดวิกฤติผลกระทบต่องานสังคมไทยในด้านต่างๆ คือ -

ในด้านปัจเจกบุคคล คนไทยย่อมประสบกับความไม่เชื่อมั่นในสถานะของประเทศ ไม่ไว้วางใจในข้าราชการและนักการเมือง ในการบริหารของคณะรัฐบาลและความมั่นคงของประเทศ

ในด้านสังคม มุมมองโดยรวมของสังคมไทยย่อมไม่เป็นที่ไว้วางใจของชาวต่างชาติเท่าที่ควร ความเชื่อมั่นในรัฐบาลโดยรวมก็ลดลงตามลำดับ

ในด้านเศรษฐกิจ การบริหารด้านนโยบายของรัฐบาลเป็นผลโดยตรงด้านเศรษฐกิจของประเทศ หากรัฐบาลวางแผนนโยบายผิดพลาด ต่างชาติขาดความเชื่อมั่นในรัฐบาล ย่อมเกิดเป็นวิกฤติเศรษฐกิจตามมาอย่างแน่นอน

ในด้านศาสนา ปัจจุบันกำลังเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างศาสนา อันเกิดจากการพยายามแทรกแซงกิจการพระพุทธศาสนา และพยายามลบเลือนความเป็นพุทธศาสนาในหน่วยงานนั้นๆ ที่นักการเมืองบางคนเป็นรัฐมนตรี ดังที่เป็นข่าวในปัจจุบัน

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗๖.

๔.๒ วิเคราะห์การแก้ปัญหาจริยธรรมนักการเมืองตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

หากมองย้อนกลับไปที่ปัญหาสังคมและการเมืองตามที่ปรากฏในอัครัญสูตรตั้งที่กล่าวมา จะทำให้ทราบได้ว่าในพระสูตรดังกล่าวได้กล่าวถึงพัฒนาการทางสังคมจากที่อาภัสสรพรหมลงมาถึง จัณดินจนเกิดเผ่าพันธุ์มนุษย์ มีปัญหาในการอุปโภคบริโภค เก็บกักตน ขโมยละเมิดทรัพย์สินและเงินทอง จึงเกิดองค์มหาสมมติราชหรือราชาขึ้นมาปกครองเพื่อบังคับใช้กฎเกณฑ์กรอบมาตรฐานหรือกฎหมายสร้างความยุติธรรม ยุคแรกคนในสังคมมีคุณธรรมจริยธรรม ต่อมายุคหลังทั้งผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองต่างไร้คุณธรรมจริยธรรมมากขึ้นระบบการเมืองการปกครองก็พัฒนากระบวนการทางกฎหมายและกฎศีลธรรม(ทางศาสนา)ขึ้นมาตามลำดับ

ในทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท ได้กล่าวถึงระบบการปกครองหรืออิปไตยไวยิง ๓ แบบ คือ อัตตานิธิปไตย โลกานิธิปไตย ธรรมานิธิปไตย โดยหลักธรรมานิธิปไตยปกครองโดยเน้นธรรมะเป็นใหญ่ ให้ผู้นำมีธรรมะ(มุขบุรุษที่ดี)และประชาชนมีธรรมะ(สัมมาชน)^๕ ให้สิทธิและเสรีภาพ ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน มีสิทธิพิจารณาคัดเลือกผู้นำ มีสิทธิในด้านต่างอันไม่ก่อความเดือดร้อนสู่ตนเองและผู้อื่น สอนให้รู้จักความพอดีในการปฏิบัติตน และการแก้ไขปัญหาต่างๆ ด้วยปัญญาในการดำเนินตามอริยสัจ ๔ นักการเมืองควรนำไปปรับใช้ตามเหตุสถานการณ์นั้นๆ สอนให้รู้จักความสุจริตในการปฏิบัติตนสมควรแก่หน้าที่ รู้กาล รู้เวลา รู้หน้าที่ของตน

ปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองที่เป็นปัญหาหลักของสังคมเกิดจากหลายสาเหตุ เช่นผลประโยชน์ขัดกัน ความคิดเห็นไม่ตรงกัน การขาดอุดมคติทางการเมืองที่แน่นอน เป็นต้น ในการแก้ปัญหานี้ ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น นักการเมืองจะต้องมีธรรมะสำหรับนักบริหารหรือมีคุณสมบัตินักการเมืองเหมาะสมกับภาวะผู้นำ ในพุทธปรัชญาได้กล่าวถึงภาวะผู้นำว่า มีลักษณะที่ใช้ทั้งพระเดชพระคุณ ดีเตียน หรือชี้ผิดถูกที่ควรดี หรือชี้ข้อผิดถูก โดยจะต้องปฏิบัติตามหลักการของคุณธรรมจริยธรรมต่างๆ ปรากฏในมหิงสาชาดก^๖ คือ ทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ^๗ ที่ปรากฏในจักรวัตติสูตร(จักรวรรดิวัตร ๑๒ ประการ)^๘ ราชสังคหวัตถุธรรม ๕ ประการ^๙ พรหมวิหาร ๔^{๑๐} เว้นหลักอคติ ๔^{๑๑} ถือธรรมานิธิปไตย^{๑๒}

^๕ พุ.ชา.(ไทย) ๒๐/๑๔๓/๑๘๖, พุ.มหา.(ไทย) ๑๑/๑๕๖/๒๓๑

^๖ ดูเพิ่ม พุ. ชา. (บาลี) ๒๘/๒๔๐/๘๖. พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,พิมพ์ครั้งที่ ๙. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓),หน้า ๒๘๕-๒๘๗., ดูเพิ่มเติมใน พุ.ชา. (บาลี) ๒๘/๒๔๐/๘๖. พุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๔๐/๖๒.

^๘ ดู ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๕/๖๔, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕/๔๕.

^๙ ส.ส. (บาลี) ๑๕/๓๕/๙๖, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๓๕/๑๑๐.

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๔๘-๑๔๙. ดูเพิ่ม ที.ปา.(บาลี) ๑๑/๑๘๔/๒๒๕, ที.ปา (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๒.

^{๑๑} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๑๗๖/๑๙๖ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๗๖/๑๓๙.

^{๑๒} อง. ตัก. (บาลี) ๒๐/๔๗๙/๑๓๙. พุ.ชา. (ไทย) ๒๐/๔๗๙/๑๓๙.

มีภาวะผู้นำ^{๑๓} มีหลักฆราวาสธรรม^{๑๔} สรุปได้ว่าพุทธศาสนาเป็นแหล่งที่มาอันสำคัญของอำนาจทางการเมือง^{๑๕} โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาณาจักรไทยและวิถีชีวิตของคนไทย มีสถาบันหลักทั้ง ๓ ได้แก่ ชาติน ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นั้น สัมพันธ์กันมาตลอดเวลานับแต่โบราณ

ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสมบูรณ สุธสารายู ที่กล่าวไว้ว่าศาสนจักรและอาณาจักรเกิดจากความคิดแบบจารีตนิยมของคนไทย คงอยู่และต่อเนื่องตั้งอยู่บนรากฐานนามธรรม ๓ ประการ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ รากฐานทางศาสนาอันได้แก่ พระพุทธศาสนานั้นเป็นเสมือนหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมและพลังทางสังคมที่แทรกซ้อนวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนในทุกๆ ด้าน ทั้งวิถีชีวิตส่วนตัวและวิถีชีวิตทางสังคม ที่สำคัญก็คือ เป็นที่มาของวัฒนธรรมและมรดกแห่งชาติของชาวพุทธ ดังนั้น พระพุทธศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์พื้นฐานของความผูกพันของคนในชาติและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติ ความคิดเช่นนี้ นำไปสู่ความเชื่อที่ว่าความเจริญรุ่งเรืองของชาติและสถาบันของพระมหากษัตริย์ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา และทำนองเดียวกัน ความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา บ่งชี้ถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงไม่อาจจะแยกออกจากกันได้”^{๑๖} และสอดคล้องกับแนวคิดของ ศ.พิเศษจามงค์ ทองประเสริฐ ที่ได้กล่าวไว้ว่าพุทธศาสนากับสังคมและการเมืองไว้ว่า “ในสมัยพุทธกาล พระพุทธศาสนาไม่ได้ยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเลย พระพุทธเจ้าได้ทรงดำเนินการพระศาสนาอย่างอิสระไม่ขึ้นต่อพรรคการเมืองใดๆ หรือว่าต่อระบบการปกครองใดๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นพระองค์ทรงสามารถประกาศพระศาสนาไปได้ทุกประเทศแคว้นแคว้นไม่เลือกว่าแคว้นนั้นๆ จะมีการปกครองในระบบใด พุทธศาสนาสามารถเข้าแทรกซึมจิตใจของประชาชนได้ทุกชาติชั้นวรรณะและทุกเพศทุกวัย ในระยะเวลา ๔๕ ปีที่พระพุทธองค์ทรง ประกาศพระศาสนา พระองค์ได้เสด็จจาริกจากแคว้นโน้นมาสู่แคว้นนี้ จากแคว้นนี้ไปสู่แคว้นโน้นอยู่ตลอดเวลา การดำเนินการเผยพระศาสนาของพระองค์ และบรรดาสาวกทั้งหลายมิได้ถูกแทรกแซงจากผู้ปกครองประเทศ และนักการเมืองใดๆ ทั้งสิ้น พระองค์ทรงทำงานอย่างเป็นอิสระจริงๆ ทั้งนี้ก็ได้รับความอุปถัมภ์จากบรรดาผู้ปกครองประเทศและประชาชนด้วยดี เป็นการให้ความอุปถัมภ์อย่างบริสุทธิ์ใจ มิได้มีการเมืองมาปะปนเลย การเผยแผ่พระศาสนาจึงดำเนินไปด้วยดีและบริสุทธิ์ผุดผ่องยิ่ง หรือในการหาเสียงเลย พระศาสนาจึง

^{๑๓} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๒๘/๑๗๔.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก(ป.อ. ปยุตฺโต).พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม,หน้า ๑๓๕.,ดู ส.ส.(บาลี) ๑๕/๘๔๕/๓๑๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๕๔๕/๒๕๘.

^{๑๕} บรรพต วีระชัย, ความคิดเชิงทฤษฎีการเมืองในพุทธศาสนา ในทฤษฎีการเมืองสมัยโบราณและสมัยกลาง. (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๑๑๕

^{๑๖} สมบูรณ สุธสารายู, พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๗). หน้า ๓๙.

สามารถทรงตัวอยู่ได้ด้วยดี และอย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องตลอดมา”^{๑๗} ในลักษณะนี้เป็นการแสดงถึงบทบาทความเป็นพระศาสนาว่าไม่ได้ขัดแย้งกับเรื่องอำนาจหรือเป็นฝักฝ่ายในเรื่องการเมืองเลย แต่ว่าอาศัยพระกรุณาคุณแห่งพระพุทธองค์จึงสามารถอยู่ได้ในทุกระบบของสังคม เพราะถ้าพระพุทธองค์ทรงเป็นฝักฝ่ายก็จะทำให้เกิดอคติลำเอียง และไม่สามารถจะเผยแผ่พระศาสนาไปได้กว้างไกล หรืออาจจะกลายเป็นเครื่องมือให้ผู้อื่นแสวงหาอำนาจได้ในที่สุด พระพุทธศาสนาจึงเกี่ยวข้องกับการเมืองในแง่ของหลักคำสอน^{๑๘} เมื่อพิจารณาดังนี้แล้วพระพุทธศาสนากับวิถีชีวิตจึงแยกออกจากกันไม่ได้ อย่างน้อยที่สุดพระพุทธศาสนามีบทบาทให้เห็นเป็น ๓ ประการ คือ^{๑๙}

๑. พระพุทธศาสนาเป็นพลังที่สร้างบูรณการของสังคม เป็นสถาบันที่ถ่ายทอดปลูกฝังวัฒนธรรมและจริยธรรมทางสังคม ช่วยส่งเสริมความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมและความเป็นชาติ ซึ่งในแง่นี้พระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อทัศนคติและค่านิยมของชาวพุทธโดยตรง

๒. พระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคม ซึ่งในแง่นี้พระพุทธศาสนาจะมีอิทธิพลต่อการควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคม

๓. พระพุทธศาสนา ไม่เพียงแต่มีหลักการเกี่ยวกับธรรมชาติและปัญหาทางศีลธรรมเท่านั้น หากยังเกี่ยวข้องกับความเสมอภาคกันในโอกาสทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอีกด้วย

เนื่องจากประเทศเป็นสังคมใหญ่ การเมืองเป็นกิจกรรมความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับอำนาจในการควบคุมสมาชิกสังคม และเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบสังคม ซึ่งมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม พุทธปรัชญาส่งเสริมประชาธิปไตยในรูปแบบของธรรมาธิปไตย คือประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยสูงสุดในรัฐ การปกครองเน้นที่ประชาชน ของประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน เน้นให้ราษฎรปกครองตัวเองให้ได้ก่อน การที่ราษฎรจะปกครองกันเองได้นั้นจะเป็นได้ต่อเมื่อราษฎรสามารถปกครองตนเองได้ดีเสียก่อน การที่จะปกครองตนเองได้ดีนั้นบุคคลจะต้องรู้จักยับยั้งชั่งใจมีเหตุผล วิจารณ์ญาณตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ก็จะสามารถนำเอาวิธีการนี้ไปใช้ในการปกครองบุคคลอื่น หรืออยู่ในสังคมการเมืองได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเป็นการปกครองที่เน้นคุณภาพ มีความตระหนักต่อหน้าที่และความรู้จักรับผิดชอบต่อปัจเจกบุคคลเป็นสำคัญ จากหลักพุทธปรัชญานี้ปัจเจกบุคคล โดยถือว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของสรรพสิ่งดังพุทธพจน์ที่ว่า “เราบัญญัติโลก เหตุเกิดแห่งโลก และความดับแห่งโลก และปฏิบัติเครื่องให้ถึง

^{๑๗} จานงค์ ทองประเสริฐ, *แบบเรียนศาสนาสากล*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช, ๒๕๒๐), หน้า ๑๗๒-๑๗๓.

^{๑๘} สมาชิกพิเศษ, *องค์การพระศาสนา*, (พระนคร : การพิมพ์พานิชย์, ๒๕๔๓). หน้า ๑๘๑.

^{๑๙} พลศักดิ์ จิรไกรศิริ, *ความคิดทางการเมืองของพระสงฆ์ไทย รายงานการวิจัยลำดับที่ ๑*, (กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือ ม.ศ.ว. ๒๕๒๗), หน้า ๑.

ความดับแห่งโลกในอัฐภาพอันมีประมาณวาหนึ่ง มีสัญญาและใจนี้เท่านั้น”^{๒๐} ดีชั่วถูกผิดขึ้นอยู่กับ การกระทำของมนุษย์เอง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน คนอื่นใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ ด้วยตนที่ฝึกไว้ดีแล้วนั้นแล บุคคล(ชื่อว่า) ได้ที่พึ่งที่หาได้ยาก”^{๒๑} เมื่อบุคคลเป็นรัฐในตนเอง สามารถ ปกครองตนได้ ก็สามารถจะอยู่ร่วมและรวมกลุ่มเป็นอำนาจอธิปไตยทางการเมืองได้ และพัฒนาไปสู่ รูปการปกครองตามปรัชญาประชาธิปไตยที่มีธรรมาธิปไตยเป็นหัวใจ ดังพุทธพจน์ที่ว่า

ดูก่อนจุนทะ ผู้ที่ตนเองจะอยู่ในเปลือกตมอันลึกแล้ว จะยกบุคคลอื่นที่จมอยู่ในเปลือกตม อันลึก ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีไม่ได้ ผู้ที่ตนเองไม่จมอยู่ในเปลือกตมอันลึก จักยกขึ้นซึ่งบุคคลอื่นที่ จมอยู่ในเปลือกตมอันลึก ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีได้ ผู้ที่ไม่ฝึกตน ไม่แนะนำตนตนเองไม่สงบเย็น จัก ฝึกสอนจักแนะนำผู้อื่นจักให้ผู้อื่นสงบเย็น ข้อนี้เป็นฐานะที่จะมีไม่ได้ ผู้ที่ฝึกตนจนตนเองสงบ เย็น จักฝึกสอน จักแนะนำผู้อื่น จักให้ผู้อื่นสงบเย็น ข้อนี้เป็นฐานะที่มีได้^{๒๒}

ถ้าปัจเจกบุคคลในรัฐเข้าใจและปกครองตนเองให้ดีงาม ก็จะได้สังคมที่เป็น ประชาธิปไตยที่แท้จริงและนำมาซึ่งความสุขสงบ จะเห็นได้ว่าพุทธปรัชญา จะเป็นส่วนช่วยเสริมสร้าง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้อย่างดียิ่ง^{๒๓} การเมืองเป็นเรื่องของคนทุกคนเป็นระบบการ บริหารบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความอยู่เย็นเป็นสุข^{๒๔}

ดังนั้นการแก้ปัญหาจริยธรรมนักการเมืองตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท อยู่ที่การสร้าง สภาพเอื้อให้มนุษย์ในสังคมประพฤติปฏิบัติตนเพื่อบรรลุเป้าหมายของชีวิตทั้ง ๓ ระดับได้โดยง่าย ทั้ง เป้าหมายในชาตินี้ ชาติหน้าและในชาติสุดท้ายคือบรรลุมรรคผลนิพพาน การปกครองประเทศจึงต้อง พัฒนาศีลธรรมและเศรษฐกิจควบคู่กันไป กล่าวในแง่หนึ่งนั้นกฎหมาย(อำนาจรัฐ)จะต้องพึงพากฎ ศีลธรรม(หลักศีลธรรมของศาสนา)จึงจะสามารถป้องกันความเสื่อมได้^{๒๕}

หลักวัชชีธรรมโบราณหรือหลักอภิธานียธรรม^{๒๖} หมายถึงธรรมที่ทำให้ไม่เสื่อม ๗ ประการ จะช่วยให้เกิดความเจริญ สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติ

^{๒๐} งบ.จตุกก. (บาลี) ๒๑/๔๖/๖๔, งบ.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๔๖/๔๘.

^{๒๑} พ.ธ.(บาลี) ๒๕/๒๒/๓๖, พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๒๒/๒๕.

^{๒๒} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๑๐๘/๘๑, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๐๘/๖๐.

^{๒๓} ไสว มาลาทอง, *คู่มือการศึกษาจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ม.ป.ป.), หน้า ๑๓๙-๑๓๖.

^{๒๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, *พุทธศาสนากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง*, หน้า ๔๐.

^{๒๕} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๑๒๗/๙๓, ปรีชา ช่างขวัญยืน. *ทรรคนะทางการเมืองของพระพุทธศาสนา*. (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสามัคคีสาส์น จำกัด, ๒๕๔๐) หน้า ๒๒.

^{๒๖} Rawlinson, Hugh George. (1950) *A Concise History of the Indian People*, Oxford University Press.

ดั้งเดิมด้านการปกครองของแคว้นวัชชี ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ดี ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักธรรมซึ่งมีอยู่ ๒ ประเภท คือ คฤหัสถ์ และ บรรพชิต พระพุทธเจ้าตรัสแสดงแก่เจ้าลิจฉวี ผู้ปกครองแคว้นวัชชี ณ สารันทพเจดีย์ ใกล้กรุงเวสาลี เพื่อให้เจ้าวัชชีทั้งหลายที่เป็นคณะผู้ปกครอง นำไปเป็นหลักปกครองตน คือ -

- (๑) ประชุมกันเนืองๆ เพื่อให้ได้รับข้อมูลทั่วถึงกัน
- (๒) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ
- (๓) ไม่บัญญัติข้อที่ไม่เคยบัญญัติไว้ ไม่เพิกถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว สมาทานวัชชีธรรมแบบโบราณ ตามที่บัญญัติไว้แล้ว ประพฤติกันอยู่
- (๔) สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าและเชื่องอ้อถ้อยคำที่ควรฟังของผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าเหล่านั้น เพราะเมื่อมีความเคารพ ผู้เฒ่าก็จะเมตตาแนะนำสิ่งที่ประโยชน์ให้
- (๕) ไม่ฉูด คร่ำ ข่มเหง กักขัง กุลสตรีทั้งหลาย และ กุมาริของสกุลทั้งหลาย เพราะจะทำให้ประชาชนโกรธแค้นและต่อต้านผู้ปกครอง
- (๖) สักการะ เคารพ นับถือ บูชาเจดีย์ ทั้งภายในและภายนอกพระนครและไม่ลดเครื่องสักการะที่เคยถวายแล้วแก่เจดีย์เหล่านั้น เพื่อให้เทวดาที่รักษาเจดีย์พึงพอใจและช่วยคุ้มครองรักษามัน
- (๗) จัดอารักขา ป้องกัน และคุ้มครอง พระอรหันต์ทั้งหลาย ด้วยตั้งใจว่าทำอย่างไร พระอรหันต์ที่ยังไม่มาพึงมาสู่แคว้น ทำอย่างไรพระอรหันต์ที่มาแล้วขอให้อยู่สบาย ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นนื่อนาบุญให้แก่ชาววัชชีทั้งหลาย

พระพุทธเจ้าให้รักษาวัชชีธรรมโบราณนี้ไว้อย่างเดิม ไม่ให้บัญญัติข้อที่ไม่เคยบัญญัติไว้ ไม่เพิกถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น ไม่ตั้งภาษีอากร หรือไม่กำหนดอาชญา คือบทลงโทษที่ไม่เคยมีมาก่อน

ยกตัวอย่างคือเมื่อราชบุรุษจับผู้ต้องสงสัยว่าเป็นโจรมาแสดงแก่เจ้าลิจฉวีฯ ก็ไม่ส่งลงโทษเสียเองโดยไม่ผ่านการสอบสวนตามกระบวนการสอบสวนคดีความดั้งเดิม การสอบสวนคดีความตามวัชชีธรรมโบราณนั้น มีการแบ่งเป็นฝ่ายๆ อย่างชัดเจน ไม่มีการก้าวล่วงงานกัน งานของฝ่ายใดมีหน้าที่แค่ไหนก็ทำแค่นั้น เมื่อหมดหน้าที่แล้วก็ส่งงานให้ฝ่ายอื่นทำต่อไปดังนี้ เมื่อมีเจ้าหน้าที่นำผู้ต้องสงสัยว่าเป็นโจรมาแสดงแก่เจ้าวัชชีฯ ก็จะไม่ตัดสินคดีเอง แต่จะมอบให้มหาอำมาตย์ฝ่ายสอบสวนเป็นผู้สอบสวน เมื่อฝ่ายอำมาตย์เหล่านั้นสอบสวนแล้ว ทราบว่าไม่ใช่โจรก็ปล่อยไป แต่ถ้าเป็นโจรก็ไม่พูดอะไรๆ ด้วยตนเอง แล้วมอบให้มหาอำมาตย์ฝ่ายผู้พิพากษา เมื่อมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาวินิจฉัยแล้ว ถ้าไม่ใช่โจรก็ปล่อยตัวไป ถ้าเป็นโจรก็มอบให้แก่มหาอำมาตย์ฝ่ายที่ชื่อว่า ลูกขุน เมื่อลูกขุนเหล่านั้นวินิจฉัยแล้ว หากไม่ใช่โจรก็ปล่อยตัวไป หากเป็นโจร ก็มอบให้มหาอำมาตย์ ๘ ตระกูล มหาอำมาตย์ ๘ ตระกูลนั้น ก็กระทำอย่างนั้นเหมือนกัน แล้วมอบให้เสนาบดี เสนาบดีก็มอบให้แก่อุปราช

อุปราชก็มอบถวายแต่พระราชา พระราชาวินิจฉัยแล้วหากทราบว่ามีโจรก็ปล่อยตัวไป หากว่าเป็นโจร ก็จะไปโปรดให้เจ้าหน้าที่อ่านคัมภีร์ กฎหมายประเพณี ในคัมภีร์กฎหมายประเพณีนั้นเขียนไว้ว่า ผู้ใดทำความผิดชื่อนี้ ผู้นั้นจะต้องมีโทษชื่อนี้ พระราชาก็ทรงนำการกระทำของผู้นั้น มาเทียบกับตัวบทกฎหมายนั้นแล้ว ทรงลงโทษตามสมควรแก่ความผิดนั้น ดังนั้น เมื่อพวกเจ้ายึดถือวัชชีธรรมโบราณอย่างนี้ ผู้คนทั้งหลายย่อมไม่ติเตียนโทษจะไม่เกิดขึ้นแก่เจ้าวัชชีทั้งหลายมีแต่ความเจริญอย่างเดียวเท่านั้น

อุปทานิยธรรมนั้นไม่จำกัดไว้สำหรับใช้ในการปกครองแบบคณะบุคคลเท่านั้น แต่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการปกครองโดยระบอบกษัตริย์ เพราะกษัตริย์แม้จะมีอำนาจในการปกครองแบบเบ็ดเสร็จ แต่ก็ต้องหมั่นประชุมเหล่าอำมาตย์ราชบริพารต้องพร้อมเพรียงกันทำกิจต่างๆ บ้านเมืองจึงจะเจริญรุ่งเรือง โดยยึดหลักธรรมในการปกครองคน ยึดเหนี่ยวน้ำใจคน สร้างความสมัคสมานสามัคคีกัน ป้องกันการแตกความสามัคคี ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ และ อคติ ๔ เป็นต้น และประเภทที่ ๒ คือกฎระเบียบสำหรับให้คนที่อยู่ภายใต้การปกครองปฏิบัติตาม ได้แก่ กุศลกรรมบถ ๑๐ และ สีล ๕ เป็นต้น

๔.๓ วิเคราะห์การบูรณาการแก้ไขปัญหাজริยธรรมนักรการเมืองตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

ในหัวข้อนี้ จะวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหাজริยธรรมนักรการเมือง คือ จะต้องให้ความรู้กับประชาชนให้รู้เท่าทันสื่อ รู้เท่าทันนักรการเมือง ให้คิดตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อิงข้อมูลที่เป็นจริงมากกว่าใช้อารมณ์ และสร้างเป็นกระแสนร่วมกันของคนทั้งชาติให้ทุกคนยึดธรรมเป็นใหญ่คือ นำหลักธรรมความถูกต้องดีงาม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ มาเป็นค่านิยมร่วมของสังคม เป็นเครื่องนำทางสังคมไปสู่ทิศทางที่พึงประสงค์ ซึ่งจะทำให้นักรการเมืองต้องประพฤติตนอยู่ในกรอบของหลักธรรมนั้นด้วย เพราะมีฉะนั้นประชาชนจะไม่ยอมรับ โดยสรุปคือนำหลักธรรมมาตีปไตยมานำประยุกต์ใช้กับหลักประชาธิปไตยนั่นเอง

๔.๓.๑ วิเคราะห์การแก้ปัญหাজริยธรรมการเมืองกรณีพระเจ้ามหาวิชิตราช

กรณีนี้จะแสดงให้เห็นการนำหลักธรรมมาตีปไตยมานำใช้ในการปกครอง ควบคู่ไปกับการฟื้นฟูเศรษฐกิจพัฒนาศีลธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของการปกครองประเทศ เนื้อหาในกฎพันตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสให้กฎพันตพราหมณ์ฟัง ที่หมู่บ้านชาณุมัต ประสงค์จะฆ่าสัตว์บูชายัญ เป็นต้น แต่กลับสงสัยในเรื่องพิธีกรรมจึงได้เข้าไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้าถึงวิธีการบูชายัญที่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าจึงตรัสเล่าถึงตัวอย่างการบูชายัญที่ถูกต้องดังนี้ ในอดีตกาล มีพระราชานามว่าพระเจ้ามหาวิชิตราช มีพระราชประสงค์จะบูชายัญรับสั่งให้เรียกพราหมณ์บุโรหิตมาแล้วตรัสว่าจะบูชามหาญญอย่างไรดี

พราหมณ์ปุโรหิต(ซึ่งเป็นพระโพธิสัตว์)กราบทูลว่า ชนบทของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม ยังมีการเบียดเบียนกัน โจรปล้นบ้านก็ดี ปล้นนิคมก็ดี ปล้นเมืองก็ดี โจรทำร้ายในหนทางเปลี่ยว กิติ ยังปรากฏอยู่ พระองค์ควรจะปราบโจรผู้ร้าย เพื่อให้บ้านเมืองสงบเรียบร้อยเสียก่อน แล้วค่อยบูชามหายัญ แต่การปราบปรามโจรด้วยการประหาร จองจำ ปรับไหม ตำหนิ หรือ เนรเทศ วิธีเช่นนี้ ไม่เชื่อว่าเป็นการปราบปรามโดยชอบ เพราะว่าโจรบางพวกที่หนีจากการถูกกำจัดจังกยังมีอยู่ โจรเหล่านั้นก็จักเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ได้ ควรปราบโจรที่ต้นเหตุคือเศรษฐกิจ แก้ปัญหาความยากจนซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหา โดยปุโรหิตได้ถวายคำแนะนำว่าให้ช่วยเหลือคนระดับล่าง ๓ กลุ่มซึ่งขยันทำมาหากิน^{๒๗} หากทำได้อย่างนี้ พลเมืองจักผู้ชวนชวยในการงานของตนๆ ไม่เบียดเบียนบ้านเมือง ทรัพย์อันเกิดจากภาษีอากรจำนวนมากจักเกิดแก่พระองค์ บ้านเมืองจะมั่นคงเกษม ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ต้องปิดประตูเรือน ต่อมาเมื่อพระเจ้ามหาวชิตราชทรงทำตามคำแนะนำของพราหมณ์ปุโรหิตแล้วก็ปรากฏว่าได้ผลเช่นนั้นจริง

หลังจากบ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว เมื่อเศรษฐกิจฟื้นตัวดีแล้ว พระเจ้ามหาวชิตราช จึงตรัสถามวิธีบูชามหายัญกับพราหมณ์ปุโรหิตๆ จึงกราบทูลให้พระราชอาขอความเห็นชอบและขอความร่วมมือเรื่องการบูชามหายัญจากคนระดับบน ๔ กลุ่ม^{๒๘} ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเมืองการปกครองเพื่อเป็นบริวารของยัญ พราหมณ์ปุโรหิตกราบทูลให้พระราชอาเรียกชนทั้ง ๔ กลุ่มซึ่งเป็นชาวเมืองและชาวชนบทในพระราชอาณาเขตมาปรึกษาว่าจะบูชายัญ ขอความร่วมมือซึ่งชาวเมืองไม่ขัดข้อง พราหมณ์ปุโรหิตได้กล่าวถึงคุณสมบัติของพระเจ้าวิชิตราช จัดเป็นบริวารของยัญด้วย ซึ่งคุณสมบัติที่สำคัญของผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศ มี ๘ ประการ^{๒๙} พราหมณ์ปุโรหิต(ที่ปรึกษา)ต้องมีคุณสมบัติจัดเป็นบริวารของยัญ เป็นคุณสมบัติของที่ปรึกษาของผู้นำประเทศ ๔^{๓๐}

^{๒๗} (๑) เกษตรกรที่ขยันทำงาน ทรงเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินให้ (๒) พ่อค้าที่ขยันทำงาน จงเพิ่มทุนการค้าให้ (๓) ข้าราชการที่ขยันทำงาน จงพระราชทานเบี้ยเลี้ยง

^{๒๘} (๑) อนุยตกษัตริย์ หมายถึง กษัตริย์ประเทศราช (๒) อำมาตย์ราชบริพาร หมายถึง ข้าราชการผู้ใหญ่(๓) พราหมณ์มหาศาล หมายถึง พราหมณ์ที่มีฐานะร่ำรวย (๔) คหบดีผู้มั่งคั่ง หมายถึง พวกพ่อค้าที่มีฐานะร่ำรวย ^{๒๙} (๑) ทรงมีชาติตระกูลดี ไม่มีใครติเตียนได้ (๒) ทรงมีบุคลิกดีคือ มีพระรูปงาม มีพระฉวีวรรณ และพระรูปคล้ายพรหม นาดู น่าชม (๓) ทรงมั่งคั่งมีทรัพย์มาก (๔) ทรงสมบูรณ์ด้วยกองทัพทั้ง ๔ เหล่า ที่มีวินัยเคร่งครัด (๕) ทรงมีพระราชศรัทธา เป็นทนาย เป็นทนายบติ เป็นดุษฎีที่ลงดีของสมณพราหมณ์ คนกำพร้า คนเดินทาง วณิก และยาก (๖) ทรงศึกษามาก (๗) ทรงแตกฉานในความรู้ที่ได้ศึกษามานั้น (๘) ทรงเป็นบัณฑิตเฉียบแหลม ทรงพระปรีชาสามารถ ทรงพระราชดำริถึงเหตุการณ์ในอดีต อนาคต และปัจจุบันได้

^{๓๐} (๑) มีชาติตระกูลดี ไม่มีใครติเตียนได้ (๒) เป็นผู้คงแก่เรียน ทรงจำนตได้มาก แตกฉานในคัมภีร์ทั้งปวงของพราหมณ์ และชำนาญในคัมภีร์มหาปุริสลักษณะ (๓)เป็นผู้มีศีลอันมั่นคง (๔)เป็นบัณฑิต เฉียบแหลม มีปัญญา

จากนั้นพราหมณ์บุโรหิตได้บอกยัญวิธี ๓ ประการ เป็นข้อปฏิบัติขณะประกอบพิธีเกี่ยวกับการรักษาใจให้ผ่องใส ปราศจากวิปถิหารคือความเดือดร้อนใจ กังวลใจ เพราะเสียดายทรัพย์ในขณะที่พระราชาบูชาญ^{๓๑}

กำจัดความเดือดร้อนใจ หรือทำใจยอมรับทั้งคนดีและไม่ดีต่างก็จักมาสู่ยัญพิธีหรือโรงงานของพระองค์ พวกที่ไม่ดีจักได้รับผลกรรมของเขาเอง ขอทรงตั้งพระทัยเจาะจงให้เฉพาะคนที่ดีเท่านั้น ทำพระทัยให้ผ่องใสเถิด

ในยัญพิธีนั้นไม่ฆ่าโค แพะ แกะ ไก่ สุกร และสัตว์นานาชนิด ไม่ตัดต้นไม้มาทำหลักยัญ ชนที่เป็นทาส เป็นคนใช้ เป็นกรรมกรก็ได้ถูกอาญาคุกคาม มิได้มีหนานองด้วยน้ำตา ร้องไห้กระทำการงาน คนที่ปรารถนาจะทำจึงทำ ไม่ปรารถนาก็ไม่ต้องทำ ปรารถนาจะทำงานใดก็ทำงานนั้น พวกอนุยตกษัตริย์ ก็ได้บำเพ็ญทานทางทิศตะวันออกแห่งยัญ อำมาตย์ราชบริพารได้บำเพ็ญทานทางทิศใต้แห่งยัญ พวกพราหมณ์มหาศาลได้บำเพ็ญทานทางทิศตะวันตกแห่งหลุมยัญ และพวกคหบดีผู้มั่งคั่งได้บำเพ็ญทานทางทิศเหนือแห่งหลุมยัญ เมื่อพระเจ้าวิจิตรราชแก้ปัญหาสังคมและปกครองบ้านเมืองด้วยวิธีการอย่างนี้ จึงทำให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไป พลเมืองเป็นผู้ชวนช่วยในการทำงานของตนๆ ไม่เบียดเบียนกันและกัน ทำให้กองพระราชทรัพย์อันเกิดจากภาษีอากรมีจำนวนมาก บ้านเมืองก็ตั้งมั่นอยู่ในความเกษม หาเสียหนามมิได้ ประชาชนชื่นชมยินดีต่อกันไม่ต้องปิดประตูเรือนอยู่

เหตุที่ชาวชนบทบางกลุ่มต้องเป็นโจร เพราะสาเหตุสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการคือ กิเลส คือความโลภในตัวปีบบังคับ และความยากจนอันเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจเป็นแรงกดดัน ปัญหาโจรมาจากความยากจนเป็นหลัก เมื่อแก้ปัญหาด้วยการส่งเสริมเศรษฐกิจแล้ว ทำให้ปัญหาโจรระงับไป ปัญหาความยากจนเป็นปัญหาเศรษฐกิจ การจะแก้ปัญหานี้ได้ ต้องแก้ไขเศรษฐกิจต้นเหตุปัญหา มุ่งแก้ไขโดยส่งเสริมให้คนขยัน ๓ กลุ่ม(กลุ่มเกษตรกร, กลุ่มพ่อค้า และกลุ่มข้าราชการ) ช่วยคนขยันจะทำ

^{๓๑} ยัญในที่นี้หมายถึง"การให้ทานแก่ประชาชน" (๑) เมื่อทรงบูชาญคือให้ทานอยู่ อย่าเดือดร้อนใจว่า กองโภคสมบัติใหญ่จักหมดเปลือง (๒) เมื่อทรงบูชาญคือให้ทานอยู่ อย่าเดือดร้อนใจว่า กองโภคสมบัติใหญ่กำลังหมดเปลืองไปอยู่ (๓) เมื่อทรงบูชาญคือให้ทานอยู่ อย่าเดือดร้อนใจว่า กองโภคสมบัติใหญ่ได้หมดเปลืองไปแล้ว พิธีกรรมบูชาญยุคดั้งเดิมนับพันๆ ปีก่อนพุทธกาล พระราชาแต่ละแคว้นปกครองประชาชนด้วยหลักราชสังคหวัตถุ อันเป็นหลักสงเคราะห์ประชาชนพลเมือง โดยสมัยนั้นเรียกหลักสงเคราะห์นี้ว่า ยัญ ๕ มี ดังนี้ - (๑) สัสสมะระ คือ ฉลาดในการทำนุบำรุงพืชพันธุ์ ธัญญาหาร (๒) ปุริสมะระ คือ ฉลาดในการบำรุงข้าราชการ ส่งเสริมคนดีมีความสามารถ ให้ค่าจ้างบำเหน็จรางวัลแก่ทหารทุกๆ ๖ เดือน (๓) สัมมาปาสะ คือ ความรู้จักผูกผสวนรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ ให้กู้ยืม เงินโดยปลอดดอกเบี้ยเป็นเวลา ๓ ปี (๔) วาขเปยยะ คือ การมีวาจาอันดูดี ด้วยการพบปะให้โอวาทประชาชน (๕) นิรัคพะสะ คือ บ้านเมืองสงบสุขปราศจากโจรผู้ร้าย ไม่ต้องระแวงกันบ้านเรือนไม่ต้องลงกลอน ซึ่งเป็นผลอันเกิดจากยัญ ๔ ประการแรก ต่อมาเมื่อหลายร้อยปีก่อนยุคพุทธกาล มีพราหมณ์บางคน บางกลุ่ม บางพวก ไม่ซื่อตรงต่อวิชาความรู้ของตน ได้ดัดแปลงการบูชาญเพื่อกำจัดศัตรูบ้านเมือง และเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนโดยเปลี่ยนวิธีการบำเพ็ญใหม่ทั้งหมด

ให้ทรัพยากรที่ช่วยไปเกิดผลงอกงาม สามารถช่วยเหลือบุคคลอื่นๆ ต่อไปได้อีก และเป็นการเชิดชูคนดี มีคุณธรรมให้สูงเด่น เพื่อให้เป็นบุคคลต้นแบบของสังคม ให้คนดีมีกำลังใจจนขวนขวายทำงานยิ่งๆ ขึ้นไป และคนที่เกียจคร้านจะตระหนักว่า หากตนขยันทำงานบ้างก็จะได้รับการช่วยเหลือเช่นนี้เหมือนกัน หากพระราชาไม่เลือกให้ คือ ช่วยเหลือหมดทั้งคนขยันและคนเกียจคร้าน ความหายนะจะเกิดขึ้น เพราะรัฐมีทรัพยากรไม่เพียงพอที่จะช่วยคนทุกคน ภาวะการเงินการคลังของรัฐจะอ่อนแอ คนที่ขยันจะหมดกำลังใจและเลิกขยันทำงาน คนที่เกียจคร้านก็จะได้ใจเกียจคร้านมากขึ้น บ้านเมืองจะย่ำแย่

พระโศภิตศักราบทูลพระราชาว่า ในการเพิ่มข้าวปลูกและข้าวกินแก่เกษตรกรก็ดี ในการเพิ่มทุนแก่พ่อค้าก็ดี และในการพระราชทานเบี้ยเลี้ยงแก่ข้าราชการก็ดี จะต้องให้ในโอกาสอันสมควร ให้ในเวลาที่เหมาะสม การให้นั้นจึงจะบังเกิดผลไพบูลย์^{๓๒}

หลังจากที่บ้านเมืองสงบเรียบร้อยแล้ว พระเจ้ามหาวิชิตราชจึงตรัสถามวิธีบูชามหาภัยภูกับพราหมณ์บุโรหิต พราหมณ์บุโรหิตกราบทูลให้พระราชาขอความเห็นชอบ และร่วมมือเรื่องการบูชามหาภัยภูจากคนระดับบน ๔ กลุ่ม การที่พระราชาทำเช่นนั้น เป็นการให้เกียรติแก่พวกเขา เป็นการผูกมัดจิตใจคนระดับบนให้เกิดความรู้สึกว่า ได้รับความไว้วางใจจากพระราชา สิ่งนี้เป็นสิ่งที่คนกลุ่มนี้ขาด พวกเขาต่างก็มีโภคทรัพย์, สติปัญญา, ความรู้, ความสามารถและเครือข่ายมากอยู่แล้ว แต่สิ่งที่ขาด คือ การได้รับการยอมรับนับถือจากผู้มีอำนาจสูงสุดในแผ่นดิน เมื่อพระองค์ทรงเลือกใช้วิธีการให้เกียรติ แทนการใช้พระราชอำนาจสั่งการ จึงเป็นที่ถูกใจกลุ่มบุคคลระดับบนเป็นอย่างยิ่ง ทำให้บุคคลเหล่านี้เต็มใจช่วยพระราชาบริหารกิจการบ้านเมือง อย่างเต็มกำลังความสามารถ กลุ่มผู้มีอิทธิพลทั้ง ๔ กลุ่มนี้ ไม่เพียงแต่เห็นด้วยกับการบูชาภัยภูของพระราชาเท่านั้น แต่ยังนำทรัพย์มากมายมาถวายพระราชาด้วย ซึ่งพระเจ้ามหาวิชิตราชเองก็ไม่ทรงรับ โดยตรัสว่า อย่าเลย ทรัพย์เป็นอันมากนี้ของข้าพเจ้า ก็ได้รวบรวมมาแล้วจากภาษีอากรที่เป็นธรรม พวกท่านจงนำทรัพย์จากที่นี้เพิ่มไปอีก เมื่อพวกเขาถูกพระราชาปฏิเสธ ต่างคิดร่วมกันว่า การนำทรัพย์เหล่านี้กลับไปเรือนอีกไม่สมควรเลย เพราะพระเจ้ามหาวิชิตราชกำลังทรงบูชามหาภัยภูอยู่ พวกเราจะบูชาภัยภูตามเสด็จพระองค์บ้าง จึงได้บำเพ็ญทานตามอย่างพระราชา การบูชามหาภัยภูนี้ จึงเป็นการกระจายความมั่งคั่งไปสู่บุคคลระดับล่าง เป็นการลดช่องว่างระหว่างผู้มีทรัพย์มากในระดับบน กับกลุ่มผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสในระดับล่างซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของแผ่นดิน การที่พระราชาไม่ทรงรับทรัพย์ของกลุ่มคนระดับบน แต่กลับทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ ส่วนพระองค์ให้กับพวกเขาไปอีก สิ่งนี้ถือว่าเป็นกุศโลบายอันชาญ

^{๓๒} คำว่า "กาลัญญ" หมายถึง เป็นผู้รู้จักกาล ซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะกาลัญญ เป็น ๑ ใน ๗ ของสัปปริสธรรม คือ ธรรมของคนดี ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกดำเนินไปโดยมีกาลเวลาเป็นตัวกำกับ หากเราทำอะไรได้ถูกจังหวะถูกกาลเวลา ก็จะเป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จได้ ในการช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจแก่คนระดับล่าง ๓ กลุ่มนี้ก็เช่นกัน ต้องช่วยเหลือในโอกาสที่เหมาะสมจึงจะเกิดประโยชน์มาก เช่น ในช่วงที่ข้าวและธัญญาหารมีราคาแพง จึงเป็นโอกาสอันเหมาะสมที่รัฐบาลจะส่งเสริมเกษตรกรในเรื่องการทำนา และการเพาะปลูกธัญพืช

ฉลาด ในการเชิญชวนทางอ้อมให้คนกลุ่มนี้ร่วมบำเพ็ญทานกับพระองค์ โดยพระองค์ทรงเป็นต้นแบบให้เขาทำตาม และที่สำคัญเป็นการฝึกให้พวกเขารู้จักให้ทานเพื่อกำจัดความตระหนี่ ฝึกให้พวกเขาเป็นคนใจใหญ่ใจกว้างเพื่อป้องกันความโลภอันจะทำให้ทำผิดศีลธรรม เช่น การแสวงหาทรัพย์โดยเอารัดเอาเปรียบหรือคดโกง ซึ่งปัญหานี้มีอยู่ในทุกยุคสมัยโดยมักจะเกิดกับกลุ่มคนระดับบน คนเหล่านี้ไม่ได้แสวงหาทรัพย์โดยมิชอบเพราะยากจน แต่เพราะไม่รู้จักพอ ถ้าหากพวกเขารู้จักการให้เสียบ้าง ความโลภก็จะลดลง จึงเท่ากับเป็นการป้องกันการเบียดเบียนกันในสังคมไปในตัว

เพื่อเป็นบริวารของยัญ สาเหตุที่ต้องทำเช่นนั้นเพื่อเป็นกุศโลบายในการสร้างทีมงานบริหารประเทศ เพราะคนระดับบน ๔ กลุ่มนี้ แม้จะมีจำนวนน้อยแต่มีอิทธิพลมากทางด้านการเมือง มีสติปัญญา ทรัพย์สิน และเครือข่ายมาก ขณะที่ ๓ กลุ่มระดับรากหญ้า มีจำนวนคนมากมายมหาศาลแต่มีอิทธิพลน้อย

การจะให้อะไรแก่ใครก็แล้วแต่มีหลักอยู่ว่า จะต้องให้ในสิ่งที่เขาขาด และให้อย่างเหมาะสม จึงจะบังเกิดผลมาก สำหรับคนจนขาดทรัพย์ ก็ต้องให้ทรัพย์ที่เหมาะสมกับเขา เช่น หากเป็นชวานาก็ให้ข้าวเปลือก พ่อค้าก็ให้ทุนไปลงทุน ข้าราชการก็ให้เบี้ยเลี้ยงหรือโบนัส เป็นต้น ส่วนคนรวยไม่ได้ขาดทรัพย์ แต่เขาปรารถนาการยอมรับ และความไว้วางใจจากผู้ปกครอง ต้องการมีเกียรติยศชื่อเสียง เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อหน้าที่การงานหรือธุรกิจของเขา ด้วยเหตุนี้ผู้ปกครองจึงต้องให้เกียรติแก่พวกเขา

มีข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ การบูชามหายัญ หรือการบริจาทานแก่ประชาชนทั่วไป ครั้งใหญ่นี้ จัดทำขึ้นหลังจากที่พระราชาแก้ปัญหาเศรษฐกิจระดับเบื้องต้นเสร็จแล้ว คือ ได้ให้ความช่วยเหลือแก่คนระดับรากหญ้า ๓ กลุ่มซึ่งขยันแต่ยากจน จนเศรษฐกิจฟื้นตัว ผู้คนอยู่ดีมีสุข ปราศจากโจรผู้ร้ายแล้ว สาเหตุที่ต้องแก้ปัญหาเศรษฐกิจก่อน เพราะต้องการช่วยเหลือกลุ่มคนที่เดือดร้อนมากที่สุดก่อน คล้ายๆ กับการรักษาโรคต้องรักษาคนที่เจ็บป่วยหนักก่อน ส่วนคนที่ยังช่วยตัวเองได้เอาไว้ทีหลัง หากไม่คำนึงถึงตรงนี้ คนป่วยหนักก็จะไม่ได้รับการรักษาอย่างทั่วถึง โรคอันเกิดจากคนป่วยเหล่านี้ ก็จะมีผลกระทบต่อไปไม่มีที่สิ้นสุด พระเจ้ามหาวิชิตราชทรงปฏิบัติตามคำแนะนำของพระโพธิสัตว์ได้ ๓ ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ ๑ แบ่งกลุ่มเป้าหมายในการแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศออกเป็น ๒ ระดับ คือ ๑) กลุ่มเป้าหมายระดับบน คือ กลุ่มผู้มีอิทธิพล ๔ กลุ่ม ๒) กลุ่มเป้าหมายระดับล่าง คือ กลุ่มของประชาชนทั่วไป ๓ กลุ่ม

ขั้นตอนที่ ๒ มุ่งแก้ไขและพัฒนากลุ่มเป้าหมายระดับล่างก่อน เพราะเป็นกลุ่มที่กำลังเดือดร้อนด้วยปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำซึ่งลุกลามใหญ่โตและขยายวงมาสู่ปัญหาศีลธรรม คือ การลักขโมยและปล้นบ้านปล้นเมือง จึงต้องแก้ไขด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับพัฒนาจิตใจคือศีลธรรม คือ ๑) พัฒนาเศรษฐกิจด้วยการส่งเสริมคนระดับล่างที่ขยันทำมาหากิน ๓

กลุ่ม เพื่อเป็นต้นแบบแก่คนอื่นในสังคม โดยการสนับสนุนสิ่งที่เขาขาด อย่างเหมาะสมต่อกลุ่มคน และให้ในโอกาสอันสมควร ๒) พัฒนาจิตใจหรือศีลธรรมของประชาชนโดยใช้กุศโลบาย ๑๐ อัน เป็นมาตรฐานของคนดีในยุคนั้น การพัฒนาประเทศนั้น จะต้องพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับจิตใจเสมอ การพัฒนานั้นจึงจะส่งผลยั่งยืน ขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้เปรียบเสมือนไม้ ๒ ท่อนที่วางพิงกันไว้ หากเอา อันใดอันหนึ่งออกอีกอันหนึ่งก็ต้องล้มไปด้วย กล่าวคือ หากมุ่งเฉพาะเรื่องเศรษฐกิจไม่นำพาเรื่องจิตใจ คือศีลธรรม คนก็จะขาดคุณภาพเพราะอำนาจกิเลสที่ไม่มีศีลธรรมควบคุม ส่งผลให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น การคอร์รัปชัน เป็นต้น อันจะเป็นเหตุให้เศรษฐกิจย่ำแย่ไปด้วย แต่หากพัฒนาเพียง ศีลธรรมไม่ส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจ คนก็จะอดอยากและความอดอยากนี้ ก็จะกดดันให้คนทำผิดศีลด้วยการลักขโมย เป็นต้น ศีลธรรมก็ไม่อาจจะตั้งอยู่ได้เช่นกัน

ขั้นตอนที่ ๓ การแก้ปัญหาและปกครองประเทศนั้นเป็นงานใหญ่ พระราชาไม่อาจจะทำ เพียงลำพังได้ จำเป็นจะต้องสร้างและพัฒนาทีมบริหารขึ้นมาจากกลุ่มคนระดับบน ๔ กลุ่มซึ่งเป็นผู้มี อิทธิพลในสังคม ๑) การสร้างทีมนี้ขึ้นใช้การให้เกียรติ ซึ่งเป็นสิ่งที่คน ๔ กลุ่มนี้ขาดและต้องการ วิธีการ ให้เกียรติของพระราชาคือ การเชิญคนทั้ง ๔ กลุ่มนี้มา แล้วขอความเห็นชอบและขอความร่วมมือใน กิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องจัดทำ ๒) การพัฒนาทีมบริหารนั้น ทำได้ด้วยการที่พระราชาต้องเป็นแบบอย่าง ที่ดี เพื่อให้เขาปฏิบัติตาม เช่น การที่พระราชาบริจาทานแก่พสกนิกรนั้น ก็เป็นแบบอย่างให้แก่คน ทั้ง ๔ กลุ่มนี้ ซึ่งเป็นผู้ที่มีทรัพย์มากทำตามด้วย ด้วยวิธีการนี้ จะทำให้ใจของผู้นำประเทศและทีม บริหารกว้างขวางครอบคลุมทั้งประเทศ เท่ากับเป็นการป้องกันการหาทรัพย์สินโดยมิชอบไปในตัว ซึ่งจะ ส่งผลให้พสกนิกรเป็นสุขกันทั่วหล้า

สรุปวิเคราะห์จริยธรรมการเมืองของพระเจ้ามหาวิชิตราชทรงเน้น (๑) คุณสมบัติของผู้ปกครองและที่ปรึกษา (๒) การพัฒนาจิตใจของผู้ปกครองประเทศ (๓) การพัฒนาจิตใจ ประชาชนด้วยการตั้งมาตรฐานคนดี และ (๔) การพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาจิตใจ และที่สำคัญที่สุดพระองค์ทรงวางพระองค์เป็นแบบอย่างที่ดีงามในการบูชาบุญที่เป็นสัมมาบุญ

๔.๓.๒ วิเคราะห์การแก้ปัญหาจริยธรรมการเมืองกรณีพระเจ้าอโศกมหาราช

หลังสมัยพุทธกาลได้มีผู้นำทั้งในลักษณะนักการเมืองนักปกครอง ได้เดินตามรอยบาท พระศาสดา นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปบริหารบ้านเมือง สั่งสอนประชาชน และปฏิบัติธรรม อยู่เสมอ เป็นพระราชจริยวัตรของพระมหากษัตริย์ที่งดงามยิ่งเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ประชาชน ในสมัย พุทธกาลที่มีพระจริยวัตรที่เป็นแบบอย่างที่ดี เช่น พระเจ้าสุทโธทนะ (พระราชบิดาของพระพุทธเจ้า) พระเจ้ามahanาม พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นต้น พระมหากษัตริย์ ในสมัยหลังพุทธกาลที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างที่ดีงาม เช่น พระเจ้าอโศก มหาราช พระเจ้ากนิษกมหาราช เป็นต้น แต่ที่มีบทบาทและโดดเด่นกว่าพระมหากษัตริย์องค์อื่นๆ คือ

พระเจ้าอโศกมหาราช^{๓๓} ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์อินเดีย และเป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่พุทธศาสนา ๙ สายทั้งในเอเชียและยุโรป ทำให้พุทธศาสนาขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางทั่วโลก

พระจริยวัตรดังกล่าวส่งผลให้พระองค์ดุงงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทุกคน มีผลและส่งผลอิทธิพลในด้านการเป็นผู้ปกครองที่ใช้นโยบายธรรมวิชัย ปกครองประชาชน หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตน โดยปกครองแบบบิดากับบุตร เป็นพี่เลี้ยง หรือมีพี่เลี้ยงคอยดูแลประชาชน มีความยุติธรรมไม่ลำเอียง บริสุทธิ์โปร่งใสฉับไวในการทำงาน ช่วยสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงกันอย่างเสมอภาคกัน จัดให้มีการช่วยสังคมสงเคราะห์ประชาชน เช่น จัดสร้างโรงพยาบาลสำหรับประชาชน และสัตว์ ขุดบ่อน้ำ ปลูกต้นไม้ ทำสวน สร้างศาลาพักสำหรับคนเดินทาง วัดอุทยาน ธรรมทาน และอภัยทาน โดยจัดทำอย่างทั่วถึงกัน ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามนโยบายธรรมวิชัยของพระองค์ ย่อมเป็นผู้ปกครองที่ดียิ่ง เป็นผู้ปกครองที่สังคมต้องการให้มาพัฒนาประเทศบ้านเมือง หรือในหน่วยงานต่าง ๆ เพราะว่า เป็นผู้ปกครองที่ปกครองโดยธรรม มีความยุติธรรม ใช้นโยบายธรรมวิชัยในการปกครอง ผู้ปกครองเช่นนี้ย่อมทำให้บ้านเมืองมีแต่สันติสุขสงบร่มเย็นตลอดไป

ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ปกป้องคุ้มครองพระสงฆ์ คิด ทำ พูด ต่อพระสงฆ์ด้วยเมตตา อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัยทั้ง ๔ มีเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค หมั่นกระทำบุญทำกรรมดีด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติปฏิบัติชอบ ทำบุญด้วยการฝึกจิตใจของตนให้สะอาด สว่าง และสงบ หมั่นเยี่ยมเยียนพระสงฆ์ สนทนาธรรม และฟังธรรมจากพระสงฆ์ ให้มีความเคารพยกย่องบูชาพระสงฆ์ มีศรัทธาตั้งมั่นไม่หวั่นไหวในพระพุทธศาสนา (อจลศรัทธา) เอาใจใส่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยทำกิจการงานพระพุทธศาสนา ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางขึ้น เจริญขึ้นสืบไปชั่วกาลนาน ชาวพุทธที่ประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างพระองค์ ย่อมเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์แบบ เป็นชาวพุทธที่แท้จริง เป็นชาวพุทธที่จะนำความเจริญมาสู่พระพุทธศาสนา และจะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ยามใดที่มีภัยต่อพุทธศาสนา พระองค์ก็ช่วยกำจัดเสี้ยนหนามออกไปได้สำเร็จ ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนา เช่น สร้างพระวิหาร ๘๔,๐๐๐ หลัง ท่วมพุทธวิป และทรงเป็นองค์อุปถัมภ์การกระทำสังคายนา ครั้งที่ ๓ อีกด้วย ทรงพระราชทานทรัพย์ และสิ่งของช่วยเหลือประชาชน และสนับสนุนการให้ธรรมแก่ประชาชน เพื่อประชาชนจะได้ประพฤติตาม

ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงธรรมปกครองประเทศชาติโดยธรรม (ธรรมิกราช) ใช้หลักพุทธธรรมมาปฏิบัติและบริหารจัดการบ้านเมือง ทำให้บ้านเมืองอยู่อย่างสงบร่มเย็นตลอดมา นับว่าพระองค์ทรงมีพระราชจริยวัตรที่ดีงามและเป็นแบบอย่างอันดีให้กับพระมหากษัตริย์ในสมัยต่อมาได้

^{๓๓} อ่านรายละเอียดใน พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), **จารีกอโศก**, (กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, ๒๕๔๐).

ปฏิบัติตาม ทั้งประชาชนก็ได้แบบอย่างอันดีงามของพระองค์มาเป็นแนวทางในการปฏิบัติเช่นเดียวกัน พระราชจริยวัตรในฐานะทรงเป็นแบบอย่างอันดีงามแก่นักปกครอง ผู้นำ ผู้บริหารได้นำหลักธรรมในการปกครองของพระองค์ไปใช้ในการบริหารจัดการบ้านเมืองและสถานการณ์ต่างๆ ที่เลวร้ายให้กลับกลายเป็นดีมีแต่สันติสุขทั้งในฐานะผู้นำและผู้บริหาร ในฐานะผู้ครองเรือน^{๓๔} ในฐานะพุทธศาสนิกชน และที่สำคัญที่สุดคือผู้นำตามหลักพุทธปรัชญาจะต้องยึดถือหลักเบญจศีล ซึ่งเป็นหลักประกันสำหรับพุทธศาสนิกชน คือ -

๑. ไม่พึงฆ่าสัตว์
๒. ไม่พึงเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
๓. ไม่พึงประพฤติดิฉินกามทั้งหลาย
๔. ไม่พึงกล่าวคำเท็จ
๕. ไม่พึงดื่มน้ำเมา

จริยวัตรเหล่านี้เป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่พุทธศาสนิกชนทุกคน เป็นแบบอย่างของพระองค์ในการทำหน้าที่ชาวพุทธ ต้องรู้จักทำดี ละเว้นความชั่ว รู้จักทำจิตใจของตนให้สะอาด สว่าง และสงบ รู้จักทำตนให้เป็นคนดี และรู้จักคบคนดี เป็นอุบาสกอุบาสิกาที่ดี รู้จักพัฒนาตนให้เจริญในธรรมะยิ่งขึ้นไป เป็นคฤหัสถ์ที่ประพฤดิธรรม ปฏิบัติตนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดีงามในฐานะที่เป็นชาวพุทธ

สรุปว่าจริยธรรมการเมืองการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช มีหลักการสำคัญคือ พระองค์ทรงเป็นต้นแบบที่เคยเป็นกษัตริย์ที่ดูร้ายจึงมีพระนามว่า จันหาโสก (พระเจ้าอโศกผู้ดูร้าย) ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาทรงเป็นองค์ธรรมิกราชปกครองประเทศชาติโดยธรรม ใช้หลักธรรมวิชัย ในการบริหารจัดการบ้านเมือง จนบ้านเมืองสงบสุขและเจริญรุ่งเรือง ในฐานะผู้นำและผู้บริหาร ในฐานะผู้ครองเรือน ในฐานะพุทธศาสนิกชน ถ้าผู้นำ นักการเมืองนักปกครองมีจริยวัตรที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทุกคน เป็นคฤหัสถ์ที่สังคมต้องการจะร่วมปกครองด้วยและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในทุกด้าน ชาวพุทธที่ปฏิบัติตามแบบอย่างพระองค์ ย่อมเป็นชาวพุทธที่สมบูรณ์แบบอย่างแท้จริง

๔.๓.๓ บุรณการแก้ไขปัญหাজริยธรรมนักการเมืองตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท

จากมติการแก้ปัญหাজริยธรรมการเมืองการปกครองทั้งในตะวันตกและตะวันออก ในตะวันตกตั้งแต่สมัยโสเครตีส(Socrates) ได้กล่าวถึงพื้นฐานจริยธรรมการเมืองจะต้องเกิดจากคุณธรรมจริยธรรม คือ ความรู้ โดยยึดความยุติธรรม เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิตการเมือง รัฐที่ดีที่สุด คือ รัฐที่มีการปกครองแบบอภิชนาธิปไตย(Aristocracy) เมื่อราชา(ผู้เป็นนักการเมืองปกครอง) คือปรัชญาเมธี(ฉลาดและดี) เท่านั้น รัฐที่ดีที่สุดจึงจะเกิดขึ้นได้ ขณะที่เพลโต(Plato)คิดว่า นัก

^{๓๔} หลักการครองเรือน หลักทศ ๖ หลักคิหิสุขหรือสุขของคฤหัสถ์

ปกครองซึ่งเป็นปราชญ์(Philosopher King) มีความรู้ มีคุณธรรม ๔ ประการ คือ ปรีชาญาณ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม

อริสโตเติล(Aristotle) มองว่าต้องวางระบบกฎหมายเป็นแบบแผนสังคม และระบอบการปกครอง รวมทั้งมาตรฐานจริยธรรมจะต้องมีคุณธรรม ๔ ประการเพิ่มเข้ามาอีก คือ ความรอบคอบ ความกล้าหาญ การรู้จักประมาณ และความยุติธรรม

ในขณะที่จริยธรรมการเมืองตะวันออก ขงจื๊อ เน้นคุณธรรม ความกตัญญู ความเมตตา คุณงามความดี ความถูกต้อง ความตรงไปตรงมา การสนับสนุนและความไว้วางใจจากประชาชน ไม่จื้อเน้น ความรักสากล(Universal love) ดังนั้น หน้าที่ที่สำคัญของผู้ปกครองของรัฐ คือ การดูแลความประพฤติของประชาชน คอยให้รางวัลแก่ผู้ปฏิบัติตามหลัก “ความรักสากล” และคอยลงโทษผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม เม่งจื้อเน้น เห็นอกเห็นใจ ละอายในสิ่งที่ผิดและภาคภูมิใจในสิ่งที่ถูก อ่อนน้อมถ่อมตน และรู้สึกผิดชอบชั่วดี ขุนจื๊อ เน้นจริยธรรมการเมืองจะต้องเริ่มจากตัวแบบ คือจากครอบครัว ชัดเกลามาตั้งแต่เด็ก

เมื่อเทียบกับมิติจริยธรรมการเมืองในทางพุทธปรัชญาแล้วผู้วิจัยเห็นว่า พื้นฐานจริยธรรมจะต้องเกิดจากศีลเบญจศีลและเบญจธรรม ๕ ประการแล้วพัฒนามาสู่สมาธิและปัญญาในที่สุด

๑. **ศีล** จะคอยกำกับให้เกิดความบริสุทธิ์ในด้านกายกับวาจา ไม่ให้ละเมิดคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐาน^{๓๕} ไม่ละเมิดชีวิต ทรัพย์สิน คู่ครอง ไม่สร้างความเท็จใส่ร้าย ไม่เสพสิ่งเสพติด (ไม่เสพและไม่ผลิตค้าขายยาเสพติดทุกชนิด) ซึ่งก็คือจรรยา ความดีงามหรือความประพฤติ แล้วพัฒนาไปสู่ความกล้าหาญ และความยุติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของเพลโต และอริสโตเติล หมายถึงความกล้าหาญและความยุติธรรม

๒. **สมาธิ** จะคอยกำกับให้เกิดความมั่นใจ ความรอบคอบและการรู้จักประมาณ

๓. **ปัญญา** จะคอยกำกับให้เกิด วิชา คือ ความรู้ สอดคล้องกับทัศนะของเพลโต หมายถึง ปรีชาญาณ

ดังนั้นจริยธรรมนักการเมืองการปกครองจะต้องพัฒนาจากจริยธรรมขั้นพื้นฐานคือไม่ละเมิดศีล ๕ ขึ้น ไปจนถึงระดับพัฒนาสติปัญญา อย่างไรก็ตามทั้งตะวันตกและตะวันออก รวมถึงพุทธศาสนาจะต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานหลัก ๒ อย่าง คือ มีวิชาและจรรยา (เป็นผู้รู้และเป็นคนดี) แต่เมื่อกล่าวเปรียบเทียบโดยสรุป ตั้งแต่โสเครตีส เพลโต และอริสโตเติล นักการเมืองต้องมีคุณสมบัติโดยย่อ ๒ ประการ คือ

^{๓๕} อ่านเพิ่มเติมใน อีริคท์ เสรริงส์เวิร์ค,ศ.ดร.,นักการเมืองไทย :จริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน การคอร์รัปชัน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา,๒๕๕๓).

๑. **วิชา** คือ **ความรู้** ในทัศนะของเพลโตหมายถึง ปรัชญาและการรู้จักประมาณ ในทัศนะของอริสโตเติลคือ ความรอบคอบ และการรู้จักประมาณ

๒. **จรรยา** คือ **ความดีงามหรือความประพฤติ** ในทัศนะของเพลโต หมายถึง ความกล้าหาญและความยุติธรรม ในทัศนะของอริสโตเติล หมายถึง ความกล้าหาญ และความยุติธรรม

แม้นักปรัชญาการเมืองรุ่นต่อมาถึงปัจจุบันจะกล่าวว่าการเมืองต้องเน้นความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน เสรีภาพเป็นหลัก แต่ถ้าขาดความรู้ ปรัชญา ไม่รู้ประมาณ หรือขาดความรอบคอบ และไร้คุณธรรม ขาดความกล้าหาญที่จะตัดสินใจและรับผิดชอบแล้วย่อมกระทบกระบวนการให้ความยุติธรรมใดๆ แก่ใคร ย่อมมีอคติ ละเมิดสิทธิมนุษยชน ไร้เสรีภาพอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามจริยธรรมนักเมื่อนำพุทธจะต้องเริ่มต้นที่การยึดหลักจริยธรรมพื้นฐานหรือศีล ๕ ในพุทธศาสนาเป็นหลักจึงจะสามารถเข้าถึงคุณสมบัติข้ออื่นๆ และแก้ปัญหาจริยธรรมการเมืองได้อย่างยั่งยืน

๔.๔ สรุป

กล่าวโดยสรุปว่าปัญหาจริยธรรมการเมืองถือเป็นปัญหาหลักของสังคมปัจจุบัน มีแนวโน้มว่าจะรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ เป็นปัญหาที่มองไม่เห็นทางออกสาเหตุหนึ่งเป็นเพราะทัศนะเรื่องจริยธรรมของสังคมเราแคบและคลุมเครือ สังคมไทยมักมองจริยธรรมใน ๓ ลักษณะ คือ เป็นเรื่องนามธรรม เป็นเรื่องที่ยึดอยู่กับจิตสำนึกของปัจเจกบุคคล และเน้นจริยธรรมเชิงลบ ถ้ารัฐถือว่าปัญหาจริยธรรมเป็นปัญหาหลักของสังคมเหมือนปัญหาทางเศรษฐกิจการเมือง มีการตรวจสอบการเมืองการปกครองในทางสังคมควรมีอย่างเข้มแข็งทั้ง ๒ ด้าน คือ จริยธรรมทางกฎหมายกับจริยธรรมทางศาสนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรมเชิงบวก นำแปลกที่สังคมไทยเป็นสังคมพุทธแต่มีมุมมองเรื่องจริยธรรมต่างจากหลักการของพุทธศาสนามาก่อนข้างมากในหลักคำสอนของพุทธศาสนา "จริยธรรม" หมายถึง "ความประพฤติในแนวทางที่ถูกต้องดีงาม" ซึ่งแสดงออกทางกาย วาจา ใจ จะเห็นได้ว่าความประพฤติที่แสดงออกสองทางแรกนั้นเป็นรูปธรรมมีผลต่อตัวผู้ประพฤติ คนอื่น และสังคมที่สามารถวัดได้ ถ้าปรารถนาปรับปรุงได้จริงตามที่พูดผลดีที่ยังจะเกิดต่อสังคมอย่างมหาศาล ทั้งในแง่รักษาเงินภาษีของประชาชนและการสร้างแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลาน

สำนึกทางจริยธรรมแม้จะเกิดในจิตของแต่ละบุคคล แต่พุทธปรัชญามองว่าสรรพสิ่งล้วนมีเหตุปัจจัย สำนึกทางจริยธรรมไม่ได้เกิดในสุญญากาศ แต่เป็นผลมาจากกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เราจะปฏิเสธว่าไม่ใช่ผลผลิตของสังคมไทยไม่ได้เลย เพราะในที่สุดย่อมโยงถึงกระบวนการขัดเกลาทางสังคมทั้งหมด นับตั้งแต่สถาบันครอบครัวที่ขาดความอบอุ่น การจัดการศึกษาที่เน้นการแข่งขัน มุ่งชัยชนะจนแพ้ไม่เป็น เป็นการศึกษาเพื่อมีอาชีพ มีเงินทอง มีหน้ามีตาทางสังคมมากกว่าที่จะช่วยให้เข้าใจคุณค่าความหมายของความเป็นมนุษย์ รวมถึงกระบวนการตรวจสอบทางสังคมที่ฟิสิกการ หลักการทางจริยธรรมในพุทธปรัชญาจึงมี ๒ ส่วนคือ ๑.การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นจริยธรรมเชิงลบ และ๒.การสร้างสรรค์ประโยชน์สุขแก่ตนเองและผู้อื่นหรือส่วนรวม ซึ่งเป็นจริยธรรมเชิงบวก เรื่องของเบญจศีลและเบญจธรรม ศีล ๕ การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น แม้จะเป็นจริยธรรม-

เชิงลบ แต่ก็เป็นเรื่องของการประพจน์ที่ไม่เปิดเผยตนและผู้อื่น และเป็นพื้นฐานจริยธรรมของการอยู่ร่วมกันในสังคม หรือเป็นข้อเรียกร้องให้เคารพต่อสิทธิ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ แล้วพัฒนาเป็นเบญจธรรม

แม้โดยทั่วไปสังคมไทยจะคุ้นเคยกับจริยธรรมเชิงลบมากกว่า ทั้งโดยการอบรมสั่งสอนและการมองภาพของคนที่มีจริยธรรม เช่น เมื่อพูดถึงเรื่องจริยธรรม(หรือศีลธรรม) เรามักจะพูดถึงการงดเว้น กฎ หรือข้อห้าม แต่ไม่ค่อยเน้นเรื่องการสร้างสรรค์ประโยชน์สุขต่อส่วนรวม และภาพของคนมีจริยธรรมหรือคนธรรมะในความรู้สึกของเราคือคนดีในความหมายแบบปัจเจก เช่น ซื่อสัตย์ ขยันทำมาหากิน ไม่มีเรื่องทะเลาะกับใคร ประสบผลสำเร็จในชีวิตการทำงานและครอบครัว แต่ไม่มองคนที่ออกมาต่อสู้เรียกร้องความเป็นธรรมให้กับสังคมในภาพของคนที่มีคุณธรรมจริยธรรม ที่น่าเศร้าคือสังคมเรายังรู้สึกแปลกแยกต่อคนที่มีอุดมการณ์อุทิศตนเพื่อส่วนรวม ดังประวัติศาสตร์บอกว่า คนมีอุดมการณ์ในบ้านเราถูกทำลายไปคนแล้วคนเล่า จนส่งผลต่อการทำลายจิตวิญญาณแห่งอุดมการณ์ให้หมดสิ้นไปในสังคมปัจจุบัน คนในสังคมจึงรู้สึกแปลกแยกกับบทบาทการตรวจสอบของสื่อมวลชนและเอ็นจีโอ ทั้งที่บทบาทการตรวจสอบคือจริยธรรมเชิงบวกที่เป็นการสร้างสรรค์ประโยชน์สุข ต่อสังคมตามนัยแห่งหลักจริยธรรมของศาสนาพุทธซึ่งคนไทยส่วนใหญ่นับถือ ถึง เวลาแล้วที่สังคมไทยต้องหันมาทบทวนทบทวนทฤษฎีทางจริยธรรมเสียใหม่ เราต้องถือว่าปัญหาจริยธรรมเป็นปัญหาหลักของสังคมที่สำคัญไม่น้อยไปกว่า ปัญหาเศรษฐกิจการเมืองและต้องหันไปหาความหมายและหลักการทางจริยธรรมแบบพุทธ ใหม่ๆ ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาจริยธรรมเชิงบวกมากขึ้น(เช่น ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา ความเสียสละ จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม เป็นต้น) และบูรณาการกับจริยธรรมสากล(เช่น จริยธรรมตรวจสอบ การเคารพสิทธิมนุษยชน เสรีภาพ ความยุติธรรม เป็นต้น) ไม่ควรมองเรื่องจริยธรรมเพียงในมิติของนามธรรม หรือเพียงจิตสำนึกของปัจเจกเท่านั้น แต่ต้องมองจริยธรรมในรูปของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งมีองค์ประกอบในการพัฒนาจริยธรรมที่หลากหลายซับซ้อนมากกว่าการอบรมสั่งสอนในห้องเรียนหรือในวัด

จากการวิจัยดังกล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปประเด็นปัญหาเชิงบูรณาการจริยธรรมการเมืองตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทได้ ดังนี้

๑) แนวทางการพัฒนานักการเมืองให้มีคุณภาพตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท นักการเมืองที่ดีและมีคุณภาพควรปฏิบัติตน หรือมีพฤติกรรมการวางตน คือ :-

๑. ความซื่อสัตย์ สุจริต ทั้งวาจา ใจ และการกระทำ
๒. มีความเที่ยงธรรม หรือเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่
๓. มีสัจจะ รักษาคำพูด พูดจริง ทำจริง และมีความจริงใจ
๔. มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และหน้าที่การงานเพื่อส่วนรวม
๕. เสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม
๖. เคารพและปฏิบัติตามมติส่วนรวม
๗. เคารพที่ประชุม และรักษาความสงบของที่ประชุม ตามที่ระเบียบกำหนด
๘. หลีกเลี่ยงอบายมุขและหมั่นประพฤติตนในทางเจริญ

๒) แนวทางการพัฒนานักการเมืองให้มีคุณภาพตามหลักพุทธปรัชญานั้นมีขั้นตอนในการดำเนินการ โดยการประยุกต์ ๓ ระยะ คือ

(๑) *ก่อนดำรงตำแหน่งทางการเมือง* ควรมีการฝึกอบรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของนักการเมืองให้กับผู้ที่ต้องการสมัครเข้ารับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หากบุคคลใดไม่ผ่านการอบรมก็จะไม่สามารถสมัครเข้ารับเลือกตั้งได้ ทั้งนี้ คุณสมบัติข้อนี้ให้ใช้กับบุคคลที่สมัครเข้ารับการเลือกตั้งทางการเมืองทุกประเภท และรวมถึงกระบวนการสร้างโรงเรียนนักการเมืองโดยเฉพาะเหมือนกับเฟลโตและอริสโตเติลเสนอไว้

(๒) *ขณะดำรงตำแหน่งทางการเมือง* ควรจัดหลักสูตรพุทธศาสนาทางด้านการเมือง โดยใช้เวลาประมาณ ๑ เดือนเป็นอย่างน้อยก่อนเข้ารับหน้าที่หรือตำแหน่ง โดยเนื้อหาของหลักสูตรให้นั้นหนักในด้านคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ของนักการเมือง และการฝึกสมาธิ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก ทั้งนี้ เพื่อให้ให้นักการเมืองมีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมแล้วนำไปใช้ก่อนการประชุมสภา ควรให้สมาชิกรัฐสภานั่งสมาธิเพื่อฝึกให้บุคคลมีจิตใจสงบ และอารมณ์เยือกเย็น ซึ่งจะส่งผลให้การประชุมสภาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ ทั้งตนเองและส่วนรวม ยกย่องนักการเมืองที่ดีให้ปรากฏต่อสาธารณะลงโทษผู้กระทำความไม่เหมาะสม โดยการแสดงบัญชีทรัพย์สิน จัดตั้งคณะกรรมการ(ป.ป.ช.) ติดตามดูแลความประพฤติมิชอบของนักการเมือง

(๓) *เมื่อพ้นตำแหน่งทางการเมือง* ให้การยกย่องเชิดชูคนดี โดยมีรางวัลหรือประกาศเกียรติคุณให้สังคมประจักษ์ ลงโทษผู้กระทำความผิดโดยมีละเว้นหรือละเลยเพื่อให้เป็นเยี่ยงอย่างแก่นักการเมืองรุ่นหลัง